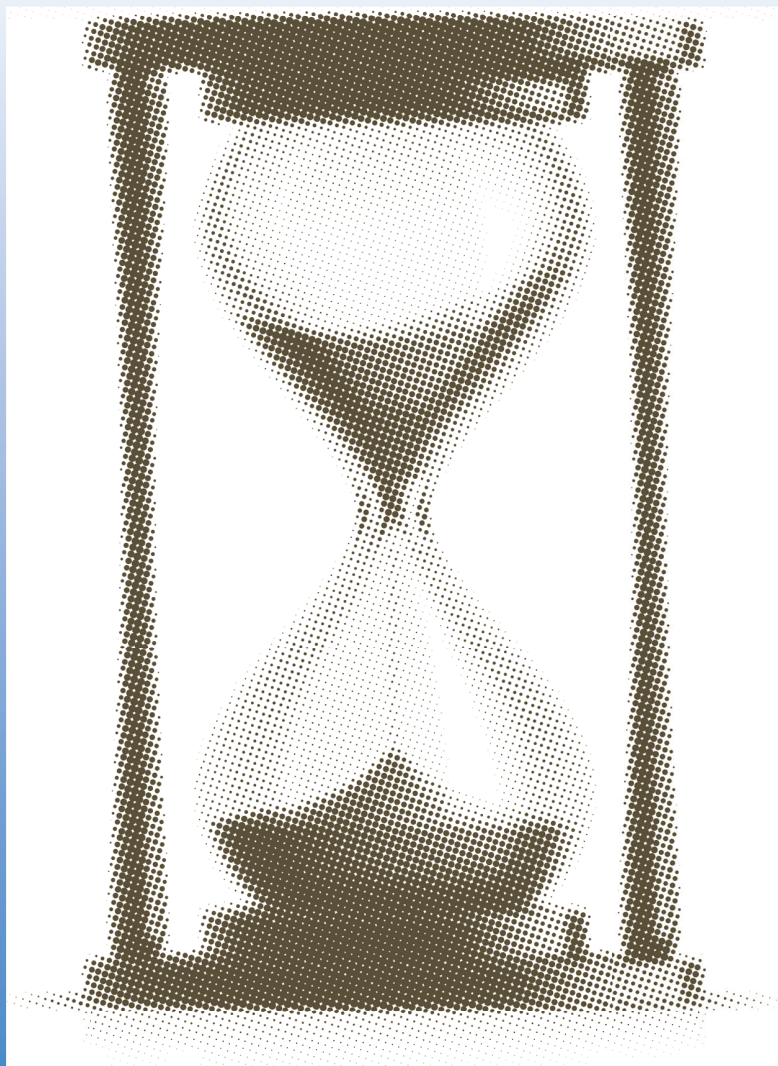

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 79 | 2025 | št. 1-2 (171) | str. 1–232

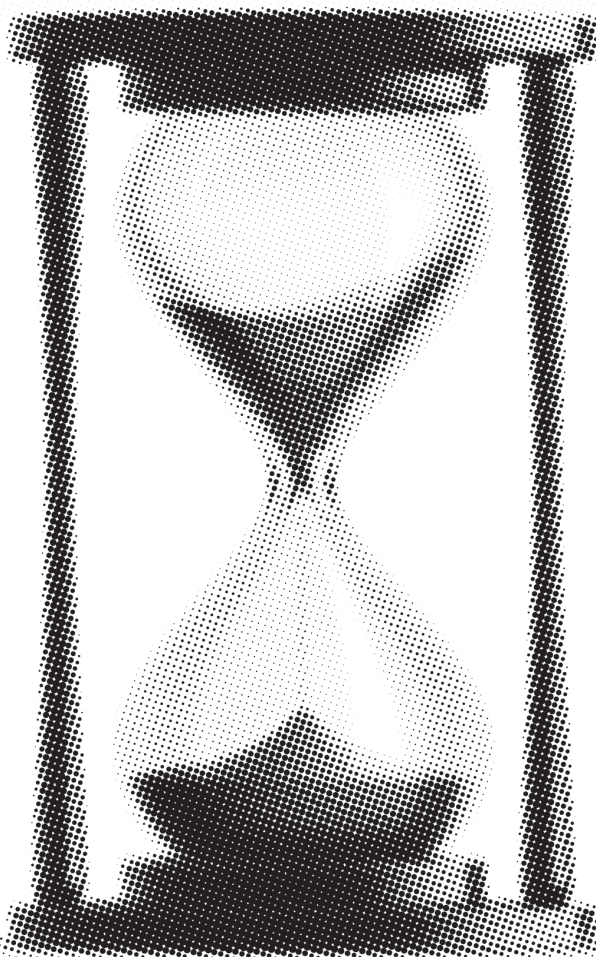

Dušan Mlacovič, *Inventar rodbine Brate (Bratti) iz Kopra iz leta 1429: vpogled v svet plemstva največjega poznosrednjeveškega urbanega središča na Slovenskem* • Ante Bećir, *Tracing Factions and Power Struggles in Late Medieval Trogir* • Damir Globočnik, *Prešeren, dunajska Slovenija in graški Triglav. Prešernove proslave na Dunaju in v Gradcu v zadnjih desetletjih 19. stoletja* • Marija Waukonig, *Ivan Žolger: Staatsrechtler – Minister ohne Portefeuille – Delegat. Studie zur Elitentransformation in der späten Habsburgermonarchie* • Ilse Reiter-Zatloukal, *Die Staatsbürgerschaft der bosnisch-herzegowinischen Beamten vor und nach dem Umbruch 1918 mit besonderem Fokus auf ihre Übernahme in den österreichischen Staatsdienst und ihre Bezügeansprüche* • Uroš Košir – Aleš Bedič, *Srebrna ptica izpod Jalovca – usoda letala Consolidated B-24G Liberator 42-78259 »Bugs« in njegove posadke* • Radenko Ščekić – Aleksandar Čuković, *Political Transition in Montenegro 1989–2010*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 79 | 2025 | št. 1-2 (171) | str. 1–232

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 7. april 2025.

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2025: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o. – zanjo Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, junij 2025

Naklada: 500 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on April 7, 2025.

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2025): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASI2X

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, June 2025

Print Run: 500 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

Razprave – Studies

- Dušan **Mlacović**, Inventar rodbine Brate (Bratti) iz Kopra iz leta 1429:
vpogled v svet plemstva največjega poznosrednjeveškega
urbanega središča na Slovenskem 8–27
The inventory of the Brate (Bratti) family of Koper from 1429:
an insight into the world of the nobility of the largest late
medieval urban centre in Slovenia
- Ante **Bećir**, Tracing Factions and Power Struggles
in Late Medieval Trogir 28–57
Sledenje frakcijam in spopadi za oblast v poznosrednjeveškem Trogirju
- Damir **Globočnik**, Prešeren, dunajska Slovenija in graški Triglav.
Prešernove proslave na Dunaju in v Gradcu v zadnjih
desetletjih 19. stoletja 58–103
Prešeren, The Vienna Slovenija Society and the Graz Triglav
Society. Prešeren Celebrations in Vienna and Graz in the Final
Decades of 19th Century
- Marija **Waukonig**, Ivan Žolger: Staatsrechtler – Minister ohne
Portefeuille – Delegat. Studie zur Elitentransformation in
der späten Habsburgermonarchie 104–119
Ivan Žolger: ustavni pravnik – minister brez listnice – delegat.
Prispevek k transformaciji elit v pozni Habsburški monarhiji
- Ilse **Reiter-Zatloukal**, Die Staatsbürgerschaft der bosnisch-herzegowinischen
Beamten vor und nach dem Umbruch 1918 mit besonderem
Fokus auf ihre Übernahme in den österreichischen Staatsdienst
und ihre Bezügeansprüche 120–151
Državljanstvo bosansko-hercegovskih uradnikov pred in po prevratu
leta 1918 s posebnim poudarkom na njihovem prehodu v avstrijsko
državno službo in njihovih pravicah do plače in pokojnine
- Uroš **Košir** – Aleš **Bedič**, Srebrna ptica izpod Jalovca – usoda
letala Consolidated B-24G Liberator 42-78259 »Bugs«
in njegove posadke 152–182
The Silver Bird Beneath Jalovec – The Fate of the Consolidated
B-24G Liberator 42-78259 “Bugs” and Its Crew

Radenko Šćekić – Aleksandar Ćuković, Political Transition in Montenegro 1989–2010	184–203
Politična tranzicija v Črni gori 1989-2010.	

V spomin – In memoriam

Iskra Vasiljeva Čurkina (Željko Oset)	206–207
Gerhard Pfersch (Peter Štih)	208–209

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Herwig Wolfram, Arnulf von Kärnten. Eine biographische Skizze (Peter Štih)	212–215
Jernej Kotar, Deželnoknežja oblast in uprava Friderika III. na Kranjskem (1435–1493) (Jaka Banfi)	216–219
Jure Volčjak, Vizitacijski zapisniki kranjskih arhidiakonotov goriške nadškofije 1752–1757; Vizitacijski zapisniki kranjskih arhidiakonotov goriške nadškofije 1761–1771 (Janez Höfler)	220–223
Robin Okey, Towards Modern Nationhood: Wales and Slovenia in Comparison, c. 1750–1918 (Jan Bernot)	224–226
Mojca Ramšak, Antropologija vonja (Jernej Kotar)	227–228

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	229–232
Instructions for Authors	

Ocene in poročila

Robin Okey, **Towards Modern Nationhood: Wales and Slovenia in Comparison, c. 1750–1918**. Cardiff: University of Wales Press, 2023. VII, 359 str.

V svoji zadnji monografiji *Towards Modern Nationhood: Wales and Slovenia in Comparison, c. 1750–1918* se je pokojni britanski zgodovinar Robin Okey (1942–2023) vnovič posvetil problematiki, ki jo je načel že v leta 2012 v *Zgodovinskem časopisu* priobčeni razpravi »Religija, jezik in narodnost: primer modernega Walesa« – to je primerjavi narodnega oblikovanja in razvoja nacionalnega gibanja pri Valižanih in Slovencih med sredino 18. in koncem dolgega 19. stoletja. Pri tem je avtorjev temeljni cilj predvsem analiza valižanske stvarnosti, slovenski primer pa mu služi kot orodje, s katerim skuša osvetliti specifične valižanskega razvoja.

Najbrž ni naključje, da se je v Cardiffu rojeni zaslužni profesor Univerze v Warwicku odločil valižansko stvarnost primerjati prav z razvojem enega od nacionalnih gibanj, ki so se v tej dobi oblikovala v habsburški monarhiji. Habsburška monarhija je bila namreč ena osrednjih tem njegovega raziskovalnega zanimanja. Med drugim se ji je posvečal že v knjigah *Eastern Europe 1740–1980: Feudalism to Communism* (1982), *The Habsburg Monarchy, c. 1765–1918: From Enlightenment to Eclipse* (2001) in *Taming Balkan Nationalism: The Habsburg 'Civilizing Mission' in Bosnia, 1878–1914* (2007).

Njegovo delo o narodnem oblikovanju Valižanov in Slovencev je razdeljeno na dva obširna vsebinska sklopa. V prvem se po kratkem orisu poprejšnjih obdobja osredotoča predvsem na čas od sredine 18. stoletja do leta 1848 – obdobje, ko znatnejših razlik med valižanskim in slovenskim razvojem še ni bilo, so bile pa zlagoma že zaznavne nekatere silnice, ki so botrovale vse izrazitejšim razlikam v razvoju po letu 1848. V drugem sklopu pa se avtor osredotoči na čas med letoma 1848 in 1918 – na obdobje, v katerem se razvojne poti obeh nacionalnih gibanj ločijo.

Kot ugotavlja Okey, je bila izhodiščna točka v obeh primerih podobna. Tako v Walesu kot na današnjem slovenskem prostoru imamo opraviti z zvečine enojezičnim agrarnim prebivalstvom, pri čemer je bila obstoječa literarna tradicija, na katero se je porajajoče nacionalno gibanje lahko oprlo, v valižanskem primeru močnejša kot v slovenskem. Prav tako se je v tem obdobju v obeh primerih oblikovala plast izobraženskih elit, ki so v različnih bolj ali manj formalnih krogih in društvih gojile zanimanje za jezik in narodno zgodovino. Že v obdobju pred letom 1848 smo sicer priča nekaterim razvojnim značilnostim, ki so v časovni perspektivi vplivale na razlike v nadaljnjem razvoju obeh nacionalnih gibanj. Interes sloven-

skih izobražencev se je že v tej dobi usmeril v jezik, ki je postal osrednja točka slovenskega nacionalnega oblikovanja in poglobitveni objekt nacionalnega boja. Podobnega izrazitega interesa za nacionalno delovanje na jezikovnem polju v valižanskem primeru ni bilo. Valižanski izobraženci so kljub nezanemarljivi produkciji (zlasti) nabožnih tekstov in periodike v valižanskem jeziku že v predmarčni dobi svojo energijo usmerjali predvsem delovanje na verskem polju, jezik pa je imel v njihovih predstavah predvsem utilitarno funkcijo in ni bil neizogibno potreben gradnik valižanske identitete.

Ti procesi so po letu 1848 dobili še jasnejšo obliko in še določnejšo smer. Vsaj dva ključna dejavnika, ki sta pomembno prispevala k divergentnemu razvoju v tej dobi, sta sicer koreninila že v poprejšnjih desetletjih. V habsburški monarhiji je državni šolski sistem, prevladujoči vlogi nemščine na višjih ravneh izobraževanja navkljub, že v predmarčni dobi prispeval h krepitvi na jeziku utemeljenih nacionalnih gibanj. Na drugi strani smo v valižanskem primeru na verskem polju že v prvi polovici 19. stoletja priča krepitvi nekonformizma – to je krščanskih denominacij, zlasti kalvinskih metodistov, ki so delovale ali začele delovati ločeno od anglikanske cerkve – na eni in slabitvi anglikanske cerkve na drugi strani. Priznanje jezikovnih pravic je v drugi polovici 19. stoletja še dodatno okrepilo vlogo jezika v kontekstu nacionalnih gibanj v habsburški monarhiji. V valižanskem kontekstu pa smo na verskem polju in v javnem življenju priča domala popolni prevladi (valižanskih) nekonformistov. Kljub temu, da so se nekonformistični duhovniki redno posluževali valižanskega jezika, je bil ta vse bolj omejen le na versko polje. Drugače kot slovenščina, ki je v tej dobi zlagoma dobivala vse vidnejšo vlogo v javnem prostoru, se je valižanski jezik vse bolj umikal angleščini, pa naj je šlo za šolstvo, leposlovje, strokovno literaturo ali vsakdanjo rabo jezika.

Kot ugotavlja Okey, so bile razlike med obema razvojem v znatni meri pogojene s strukturnimi značilnostmi habsburške monarhije na eni in britanskega imperija na drugi strani. Slovenska usmeritev v jezikovno emancipacijo in na jeziku utemeljeno delo na nacionalnem polju je bila v kontekstu možnega in dopustnega znotraj habsburške monarhije domala samoumevna. V liberalnem – in ekonomsko bolj dinamičnem – Združenem kraljestvu, kjer se podobna vez med jezikovnim in nacionalnim poljem ni vzpostavila, pa se je prostor javnega delovanja odpiral predvsem na verskem polju.

Kot izhaja že iz pričujočega (in sila nepopolnega) povzetka vsebine, delo zaznamuje izrazita komparativna perspektiva. Pri tem velja še posebej izpostaviti dejstvo, da imamo v tem primeru opraviti s primerjavo dveh strukturno različnih tipov nacionalnega razvoja. Tudi v komparativnih študijah se namreč pogosto srečujemo z vzporejanjem prostorov, kjer je nacionalni razvoj, kljub nezanemarljivim lokalnim posebnostim, potekal na podoben način in znotraj istega ali vsaj podobnega državnega okvira. Seveda ne želimo reči, da primerjava razvoja strukturno sorodnih nacionalnih gibanj ni smotrna. Vsekakor pa nas primerjava razvoja na prostorih, ki so strukturno daleč vsaksebi, opominja, da procesi, ki jih često poimenujemo z enakim ali vsaj zelo podobnim besedjem, v različnih kontekstih lahko potekajo na zelo različne načine in imajo spričo tega nemalokrat tudi zelo različne posledice.

Povedano drugače, logika nacionalnega razvoja, ki smo ji priča v slovenskem in širšem srednje- in vzhodnoevropskem kontekstu, kot na valižanskem primeru pokaže Okey, nikakor ni bila samoumevna in še zdaleč ne edina možna.

Avtorjeva odločitev, da tako raznolikima razvojnima potema sledi skozi razmeroma dolgo časovno obdobje, je neizogibno vodila k nekaterim kompromisom, vendar pa je prikaz obeh dovolj izčrpen, da bralec dobi celovito predstavo o smeri in značilnostih obravnavanih procesov. Nekoliko drugače je z orisom teoretičnega in konceptualnega aparata. Čeprav se Okey zavestno odpove izdatnejšemu ukvarjanju z njim – uvodoma sicer zapiše, da so mu v tem oziru blizu pogledi Anthonyja D. Smitha –, bi bila nekoliko izčrpnjša opredelitev konceptov, ki jih uporablja, vsaj mestoma najbrž vseeno koristna. Razen tega so nekoliko odveč nekatere vrednostne sodbe in oznake, ki bi jih bilo verjetno smiselno zamenjati z nekoliko bolj nevtralnimi. Tudi afiniteta do valižanskega nacionalnega gibanja je v delu občasno morda preveč zaznavna. Vendar pa nobena od naštetih pomanjkljivosti ne zmanjšuje pomena pričujočega dela.

Kot rečeno je neposredno vzporejanje tako različnih nacionalnih gibanj razmeroma redko, še redkejša so tovrstne študije, ki vključujejo slovenski primer. Delo slovenskega bralca sicer ne sooči s kakšnimi novimi faktografskimi podatki o razvoju slovenskega nacionalnega gibanja. Avtorjeva analiza slovenske stvarnosti namreč povečini ne temelji na študiju primarnih virov, pač pa predvsem na obstoječih zgodovinopisnih obravnavah. Vendar pa je treba reči, da je Okeyjevo ukvarjanje s slovensko zgodovino poglobljeno. Poleg kontaktov s slovenskimi zgodovinarji – ti stiki so, dodajmo, pomembno prispevali k nastanku obravnavane monografije – je nezanemarljivo tudi dejstvo, da je avtor znal slovensko. Tako je svojo obravnavo slovenske stvarnosti lahko zasnoval tudi na temelju zgodovinopisja, pisanega v slovenskem jeziku in se mu ni bilo treba opirati le na maloštevilne prevode ali tujejezične sinteze. Skratka, Okeyjeva obravnavo po svoji poglobljenosti daleč presega veliko večino tujejezičnih obravnav slovenske zgodovine.

Dejstvo, da je bila avtorju za pričujočo monografijo posthumno podeljena nagrada Francisa Jonesa, ki jo Jesus College Univerze v Oxfordu podeljuje avtorjem najboljših del o valižanski zgodovini,¹ dovolj dobro priča o njenem pomenu v valižanskem kontekstu. Vendar pa monografija nikakor ni relevantna le kot vnovični premislek o valižanski zgodovini ali analiza vzporednic in razlik v razvoju dveh nacionalnih gibanj. Okeyjevi zaključki namreč presegajo lokalni okvir in prinašajo pomembne uvide za širše polje zgodovinopisnih obravnav razvoja nacionalnih gibanj v Evropi. Vsekakor gre za odlično delo, ki ga je vredno brati in bo, upajmo, spodbudilo še kakšno študijo te vrste.

Jan Bernot

---

¹ »Emeritus Professor Robin Okey posthumous book award«. *University of Warwick, Department of History, History News*. Dostopno: <https://warwick.ac.uk/fac/arts/history/news?newsItem=8a17841b8f5ce7b8018f718b8c962d4c> (pridobljeno 28. 6. 2024)

ISSN 0350-5774

ZČ | Ljubljana | 79 | 2025 | št. 1-2 (171) | str. 1–232